

OSOBNOST ČESKÉ ANTROPOLOGIE SE JMENOVALA EMANUEL VLČEK

MAGNIS TAMEN EXCIDIT AUSIS
Ovidius

Dne 24. října 2006 náhle zemřel prof. MUDr.a RNDR.h.c. Emanuel Vlček, Dr.Sc., jeden z nejvýraznějších představitelů československé antropologie. Věhlas získal lékařsko antropologickými výzkumy historických osobností a vědeckými studii o vývoji člověka v Evropě. Pan profesor se narodil 1. 3. 1925 v Rožmitále pod Třemšínem. Po absolvování reálného gymnázia v Praze pokračoval v roce 1945 ve studiu lékařské fakulty Univerzity Karlovy, kterou ukončil v roce 1951. Zároveň studoval v letech 1945–48 antropologii u prof. J. Malého na přírodovědecké fakultě UK v Praze. Již během vysokoškolského studia pracoval jako pomocná vědecká síla v Ústavu soudního lékařství, při vojenské službě se věnoval chirurgii. Aktivně se zúčastnil Pražského povstání, kde byl dvakrát raněn. Za tuto činnost byl vyznamenán Čs.válečným křížem 1939. Po ukončení studií přijal místo paleoantropologa v Archeologickém ústavu v Martině, později v Nitře. V letech 1957–1967 byl zaměstnán v Archeologickém ústavu ČSAV v Praze. Na všech archeologických pracovištích vedl terénní a teoretické výzkumy, zabývající se problematikou fosilního člověka a jeho existence ve střední Evropě. V roce 1967 založil v Národním muzeu v Praze antropologické oddělení s rozsáhlými sbírkami a mezinárodního významu. Působil v něm až do důchodo-

vého věku, tedy do roku 1990. Pan profesor svoji pedagogickou činnost zahájil již v roce 1952, kdy přednášel antropologii a biologii člověka na přírodovědecké a filozofické fakultě Komenského univerzity v Bratislavě a také paleoantropologii na PřF UK v Praze u prof. V. Pokorného. Vědecké hodnosti získal v r. 1962 (CSc.) a v r. 1969 DrSc. lékařských věd u prof. L. Borovanského. Habilitaci podal v téže roce, byla však pozastavena těsně před obhajobou komunistickými normalizátory, kteří mu rovněž zakázali přednášet na vysokých školách. Důvodem bylo zpracování kosterních pozůstatků sv.Jana Nepomuckého pro pražskou kapitulou. Pan profesor mohl dokončit habilitaci až v roce 1991 na 1. lékařské fakultě UK, kde byl v následujícím roce jmenován profesorem porovnávací-antropologické anatomie. Po těžké nemoci se v roce 1995 vrátil k pedagogické činnosti jako člen a školitel oborové rady postgraduálního studia antropologie. Vědecká práce pana profesora byla neuvěřitelně rozsáhlá. Publikoval přes 500 sdělení doma i v zahraničí, z toho 60 knih a samostatných titulů, 145 studií, 167 vědeckých článků a zbývající část jsou populárně vědecké příspěvky. Proslovil více než 500 přednášek opět doma i v zahraničí, z toho dvě třetiny odborných. Vědecká činnost zasahuje do mnoha oblastí, např. zpracování výsledků expedice k Chalcha Mongolům, studie krevních skupin a Rh systému u obyvatel ČSR, kriminalistická a archeologická témata. Další působení pana profesora zahrnuje dva okruhy, antropologicko lékařský průzkum historických osobností českých dějin a studium fosilního člověka v Evropě (formy moderní, neandertálské, erektoidního typu) včetně fosilních opic střední Evropy.

Již ve svých 23 letech určil výlitek mozkovny neandertálce z Gánovců na Slovensku. Obhájil názor výskytu tohoto typu fosilního člověka v poslední době meziledové před 100.000 lety a zařadil jej mezi evropské nálezy. Za proslavení objevu mu v roce 1993 udělila Univerzita P. J. Šafárika v Košicích čestný titul Dr.h.c. biologických věd. V mezinárodní spolupráci studoval evropské neandertálské nálezy (m.j. La Quina, Arago, Tešik-Taš), Homo erectus (Petralona, Bilzingsleben), které byly popsány v obsáhlých německých monografiích z let 1993 a 2002. Typu Homo sapiens věnoval studie z moravských a českých lokalit (Dolní Věstonice, Pavlov, Brno, Mladeč aj). Kosterní nálezy pravěkých populací různých období z celého našeho území zpracoval od neolitu až k Slovanům. V roce 1955 byl pan profesor pověřen zpracováním kosterních pozůstatků našich panovníků, pohřbených v areálu Pražského hradu a jinde (dynastie Přemyslovců, lucemburská i habsburská). Výzkum celkem zahrnoval víc než 60 jedinců. Obsáhlá dokumentace je publikována v monografiích: Nejstarší Přemyslovci (1997) a Čeští králové I.-II. (2000). Na základě interdisciplinárního přístupu ve spolupráci s odborníky morfologických, klinických i historických oborů byly studovány osobnosti naší historie a kultury jako Jan Žižka, Albrecht z Valdštejna, celá řada našich světců, např. sv.Vojtěch, Anežka česká, Jan Nepomucký, sv. Zdislava a dále osobnosti mladších epoch zastoupené B. Bolzanem, W. A. Mozartem, K. H. Máchou, B. Smetanou, B. Martinů. Neobyčejně plodná vědecká práce pana profesora byla oceněna řadou zahraničních vyznamenání (Valloisova medaile 1962, Brocova cena 1979, medaile Státní-

ho muzea v Lucemburku 1982), byl zvolen dopisujícím a čestným členem společností lékařských a antropologických u nás, ve Francii, Rakousku, Lucembursku, Německu. Byly mu uděleny mj. medaile 1. LF UK, PřF UK a v roce 2002 zlatá medaile Univerzity Karlovy. V loňském roce jsem oslovila pana profesora s prosbou, aby zaštil svým jménem cenu Oborové rady PGS studia pro mladého úspěšného antropologa. Po krátkém zamýšlení s úsměvem souhlasil a dokonce se prvního udělení zúčastnil. Všechna setkání byla milá, přátelská, inspirující. Panu profesorovi děkujeme za zářný příklad velké pracovitosti, zásadových postojů, ve vědě odvahy, poctivosti a vytrvalosti při překonávání překážek. Budeme postrádat výjimečného člověka a vědce.

Božena Škvařilová

PRAŽSKÁ MUZEJNÍ NOC: HRDLIČKOVO MUZEUM ČLOVĚKA UK, 17. 6. 2006

V sobotu 17. června 2006 se v Praze již potřetí konala kulturní akce s názvem Muzejní noc. Pořadatelé byly Národní muzeum, Asociace muzeí a galerií ČR a Dopravní podnik hl. m. Prahy, a.s. Na organizaci se podílely také další muzea a instituce, mezi nimi i Hrdličkovo muzea člověka Univerzity Karlovy. Muzejní noc je akce obvyklá v mnoha zemích již řadu let. Princip je všude totožný: muzea a galerie v daném městě zůstanou otevřena do pozdních nočních hodin a nabídnou svým návštěvníkům netradiční program. Univerzitní sbírky Hrdličkova muzea člověka UK byly v nezvyklou noční dobu zpří-

stupněny veřejnosti letos podruhé. Již půl hodiny před zahájením se před budovou ve Viničné ulici vytvořila dlouhá fronta, která s postupem doby ještě narůstala. Stejně jako minulý rok jsme tak v Hrdličkově muzeu člověka zaznamenali velký ohlas: v době mezi 19h a 1h v noci si univerzitní sbírky prezentující antropologickou tematiku přišlo prohlédnout na 1120 lidí. V první polovině května jsme informovali o připravované muzejní noci na elektronické nástěnce IS Fakulty humanitních studií UK a zájemce o antropologii z řad studentů jsme zvali do Hrdličkova muzea člověka. Potěšilo nás, že jsme mezi návštěvníky studenty opravdu zaregistrovali.

Lektoři z řad doktorandů FHS UK a PřFUK mají s prováděním skupin několikaleté zkušenosti a dokázali dát odpověď všem zvědavým návštěvníkům na nejrůznější otázky z oblasti paleoantropologie, kulturní antropologie a fyzické antropologie i vysvětlit takové jevy jako je trepanace, přirozená a umělá mumifikace či odlévání obličejových masek.

Na příští rok máme v plánu rozšířit propagaci muzea o zajímavosti z oboru antropologie a přednášky s kulturně antropologickým zaměřením i možnosti interaktivního zapojení příchozích. Další náměty a nápady v tomto směru rádi uvítáme. Z našeho pohledu hodnotíme muzejní noc jako velký úspěch. Muzeum na vysoké úrovni prezentovalo nejen sebe, ale i Univerzitu a vešlo do širšího povědomí veřejnosti. Rovněž výrazně vzrostla poptávka po komentovaných prohlídkách.

Linda Hroníková, Božena Škvařilová

ARCHEOLOGICKO-ANTROPOLOGICKÁ PRAXE (25. 6. – 1. 7. 2006, základna pro výzkum velkomoravského období v Mikulčicích)

Světověznámá lokalita Mikulčice na jižní Moravě se v týdnu od 25. 6. – 1. 7. 2006 stala místem, kde si své znalosti a schopnosti mohlo vyzkoušet patnáct studentů a doktorandů antropologie z PřFUK a FHS UK. Raně středověké hradiště v Mikulčicích patřilo v 9. století mezi nejvýznamnější střediska Velké Moravy. Podle názoru akademika prof. dr. Josefa Poulíka, který tu výzkum zahájil, mohlo jít dokonce o Velehrad (Veligrad), hlavní centrum vládnoucího rodu Mojmirovců. Nedostatek písemných zpráv pro toto období bohatě vynahrazují archeologické prameny. Rozsáhlé archeologické výzkumy zde probíhají od roku 1954 a díky nim tu bylo objeveno mnoho sakrálních i profánních objektů a různých artefaktů. V současné době se zdejší základna pro výzkum velkomoravského období pod vedením PhDr. Lumíra Poláčka, CSc. soustřeďuje především na zpracování dat a nálezů z pět desítek let trvajících výzkumů. Terénní práce se provádějí v omezeném rozsahu. Jedním z důvodů jsou priority v současné archeologii, kdy se upřednostňuje zachování nenarušené lokality či památky před jakýmkoliv destruktivním zásahem pro poznání dalších generací, tedy i před vykopávkami. Terénní výzkum se tu zahajuje tehdy, je-li zapotřebí zodpovědět nějakou otázku, která vyvstala při teoretickém zpracovávání artefaktů a dat v depozitářích.

Do této skupiny se řadí také naše sonda vyměřená na severozápadním podhradí Mikulčického střediska. Hlavním cílem

našeho snažení bylo potvrdit či vyvrátit teoretickou hypotézu, že v těchto místech vedla cesta, která spojovala podhradí a akropoli. Navzdory tropickému horku, komárům i dešti se den po dni vynořovaly na světlo předměty, které tu v zemi ležely dlouhá století v zapomnění. Mezi nejhojnější nálezy patřily keramické střešky (některé i zdobené), železné předměty, zvířecí kosti a zuby, uhlíky – a kameny a cihly. Ovšem ne ledajaké. Zatím je předčasné říci, zda tvořily část tehdejšího dláždění hledané cesty, nebo například základy domu. Na to odpoví až rozšíření sondy, ve kterém budou pokračovat další dobrovolníci. Účastníci se během této praxe seznámili s technikou terénního výzkumu, se způsobem dokumentace terénních kontextů a evidence nálezů. V popracovním programu jsme si mohli díky vstřícnosti PhDr. Lumíra Poláčka, CSc., Mgr. Mariána Mazuchy a dalších spolupracovníků prohlédnout depozitář a poznat systém archivace artefaktů, dále moderní konzervátorské metody, vyslechli jsme zajímavé přednášky o historii i současnosti lokality a podívali se do míst provázaných s historií Velké Moravy (Břeclav-Pohansko, Uherské Hradiště – Sady, Velehrad, Modrá). Během výzkumu náš tým vedený RNDr. Janou Velemínskou, Ph.D. (PřFUK) a RNDr. Petrem Velemínským, Ph.D. (Národní Muzeum v Praze) odvedl velký kus práce a odměnou nám všem byly krásné zážitky a rozšíření kulturně-historických obzorů. Všichni účastníci se shodli na tom, že takových praxí – spojení činnosti fakult a odborných pracovišť – by mohlo být více. Už Jan Amos Komenský prosazoval názornost výuky a toto je jedna z přirozených cest, jak skloubit teoretické poznatky s praxí. Děkujeme všem, kteří tento terénní výzkum umožnili a připravili!

Linda Hroníková, Petra Priorová

OTÁZKY NEOLITU A ENEOLITU NAŠICH ZEMÍ (30. 10. – 2. 11. 2006, Hradec Králové)

Místem konání již 25. ročníku konference Otázky neolitu a eneolitu našich zemí se stala secesní budova Východočeského muzea v Hradci Králové. Hlavním pořadatelem byla Fakulta humanitních studií Univerzity Hradec Králové (FHS HK), katedra praktické a experimentální archeologie. Ve dnech 30. 10. – 2. 11. 2006 se tak téměř devět desítek účastníků od nás, ale i ze Slovenska a Polska, díky přednášeným příspěvkům přesunulo v čase zpátky o přibližně sedm tisíc let. Doba našich prvních zemědělců byla nahlížena z pohledu archeologie pravěké i experimentální, dále antropologie i petrografie. Přednáškový cyklus zahájil doc. Miroslav Popelka s vtipně pojatým, nicméně ve své podstatě vážným příspěvkem „Beware of the pick neolithic packet – poznámky k problému neolitizace“. K zamyšlení poskytl nový náhled na vymezení neolitu vzhledem k předešlým obdobím, který se na základě nedávných objevů nutně pozměňuje. Spíše než změnou stávajících technologií (výroba keramiky, broušení aj.) lze totiž období neolitu vymezit na základě jiného uchopení známých postupů pro dosažení kvalitativně nových výsledků. Některé následující přednášky byly již tradičně zaměřeny na aktuální nebo právě ukončené terénní výzkumy lokalit z celé republiky i sousedních zemí. Do této skupiny patří například příspěvek Zuzany Bláhové a Jana Prostředníka „Stavby kultury s lineární keramikou v Turnově-Maškových zahradách“, Miroslava Šmída „Sídliště kultury s kane-